

Nr 52.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran, m. m.

Genom en den 23 maj 1947 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 298, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll förslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) Lag

angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

5 kap. 3 § strafflagen¹ samt 1, 2, 3, 15 och 21 §§ lagen den 13 mars 1937 om tvångsuppfostran² skola upphöra att gälla från och med den 1 juli 1947. I övrigt skall sistnämnda lag upphöra att gälla den dag Konungen förordnar.

2 §.

Från och med dag som Konungen bestämmer skall förordnande om tvångsuppfostran ej längre verkställas i allmän uppfostringsanstalt utan i skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

Vad i lag finnes stadgat med avseende å allmän uppfostringsanstalt och styrelse för sådan anstalt skall därefter äga motsvarande tillämpning på skola som i första stycket sägs och dylik skolas styrelse.

3 §.

Sedan lagen om tvångsuppfostran enligt 1 § andra punkten helt försatts ur kraft, skall följande gälla:

1. Misstänkes den som ådömts tvångsuppfostran att hava före slutlig utskrivning begått brott och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, om brottet begåtts i Stockholm, på förste stadsfiskalen och eljest på landsfogden att avgöra huruvida åtal lämpligen bör ske.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1937: 74.

² Senaste lydelse, se beträffande 2, 3 och 15 §§ SFS 1939: 321.

Bihang till riksdagens protokoll 1947. 9 saml. 1 avd. Nr 52.

2. Övertygas den som slutligt utskrivits från tvångsuppfostran att före utskrivningen på prov eller, om sådan utskrivning ej föregått, före den slutliga utskrivningen hava begått annat brott, må domstolen förordna, att den verkställda tvångsuppfostran skall avse jämväl detta brott.

3. Vad enligt lag eller författning finnes stadgat angående särskild verkan därav att någon dömts till fängelse skall äga motsvarande tillämpning där någon dömts till tvångsuppfostran.

2) Lag

angående ändring i lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Härigenom förordnas, att 35 §, 39 § 1 mom., 43, 44 och 48 §§ lagen den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag)¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

35 §.

1 mom. För skyddsuppfostran *omhändertaget vanartat barn* skall genom barnavårdsnämndens försorg intagas i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, varom förmäles i 5 kap. *Person, som avses i 22 § d), skall intagas i sådan skola eller i allmän uppfostringsanstalt.*

I stället för att intagas i skola som i första stycket sägs *eller i allmän uppfostringsanstalt* må omhändertagen överlämnas till enskilt hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt, om sådant anses lämpligare för den omhändertagne och våda för andras sedliga utveckling icke kan befaras därigenom uppkomma. I sådant fall skola bestämmelserna i 34 § gälla i tillämpliga delar.

Har barnavårdsnämnd — — — — i ärendet.

2 mom. Har för skyddsuppfostran omhändertagen, som ej intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården *eller i allmän uppfostringsan-*

1 mom. För skyddsuppfostran *omhändertagen, som avses i 22 § c) eller d),* skall genom barnavårdsnämndens försorg intagas i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, varom förmäles i 5 kap.

I stället för att intagas i skola som i första stycket sägs må omhändertagen överlämnas till enskilt hem, barnhem, arbetshem eller annan därmed jämförlig anstalt, om sådant anses lämpligare för den omhändertagne och våda för andras sedliga utveckling icke kan befaras därigenom uppkomma. I sådant fall skola bestämmelserna i 34 § gälla i tillämpliga delar.

2 mom. Har för skyddsuppfostran omhändertagen, som ej intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, visat sig så vanartad eller be-

¹ Senaste lydelse, se SFS 1946: 335.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

stalt, visat sig så vanartad eller befunnits föra ett så oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv eller visat så svår oart, att hans tillrättaförande anses kräva strängare uppfostran än den, som kan meddelas i det hem eller den anstalt, dit han överlämnats, eller att hans samvaro med andra finnes innebära våda för dessas sedliga utveckling, skall barnavårdsnämnden draga försorg om hans intagande i skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller i allmän uppfostringsanstalt.

funnits föra ett så oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv eller visat så svår oart, att hans tillrättaförande anses kräva strängare uppfostran än den, som kan meddelas i det hem eller den anstalt, dit han överlämnats, eller att hans samvaro med andra finnes innebära våda för dessas sedliga utveckling, skall barnavårdsnämnden draga försorg om hans intagande i skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

39 §.

1 mom. Med barnavårdsanstalt förstås i denna lag för barns vård och uppfostran avsedd anstalt, som ej är att hänföra till sjukhus, sjukhem, anstalt för abnorma eller vanföra, skola tillhörande barna- och ungdomsvården, allmän uppfostringsanstalt eller skoldistrikt tillhörigt skolhem.

1 mom. Med barnavårdsanstalt förstås i denna lag för barns vård och uppfostran avsedd anstalt, som ej är att hänföra till sjukhus, sjukhem, anstalt för abnorma eller vanföra, skola tillhörande barna- och ungdomsvården eller skoldistrikt tillhörigt skolhem.

43 §.

1 mom. För beredande — — — — — samma skola.

2 mom. För Stockholm — — — — — till förståndsutvecklingen.

3 mom. Elev i — — — — — enskilt hem.

4 mom. Elev över femton år, som vid omhändertagandet icke fyllt aderton år, må om han visat särdeles svår vanart överflyttas till allmän uppfostringsanstalt.

5 mom. Personer, som avses i 22 § d), må, då särskilda förhållanden det påkalla, överflyttas från skola tillhörande barna- och ungdomsvården till allmän uppfostringsanstalt eller från sådan anstalt till skola som nyss nämnts.

6 mom. Närmare bestämmelser angående intagning i skola tillhörande

4 mom. Närmare bestämmelser angående intagning i skola tillhörande

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

barna- och ungdomsvården och i allmän uppföstringsanstalt, angående elevs utackordering i enskilt hem genom sådan skolas försorg ävensom angående elevs överflyttning mellan olika skolor samt mellan skola och allmän uppföstringsanstalt meddelas av Konungen.

barna- och ungdomsvården, angående elevs utackordering i enskilt hem genom sådan skolas försorg och angående elevs överflyttning mellan olika skolor meddelas av Konungen.

44 §.

1 mom. Skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall stå under ledning av en styrelse som har att besluta om intagning i hemmet.

Dylik skola — — — — — godkänd av Konungen.

Närmare föreskrifter — — — — — meddelas av Konungen.

2 mom. I skolhem — — — — — Konungen föreskriver.

3 mom. *Har någon, som blivit omhändertagen jämlikt denna lag, intagits i allmän uppföstringsanstalt eller överflyttats dit från skola tillhörande barna- och ungdomsvården, äga bestämmelserna i 4 § första stycket och 7—14 §§ i lagen om tvångsuppföstran motsvarande tillämpning. I fråga om slutlig utskrivning av person, som omhändertagits jämlikt 22 § d), gäller dock vad i 46 § 1 mom. första stycket och 2 mom. andra stycket är stadgat; beslut om utskrivningen meddelas av anstaltens styrelse.*

4 mom. Misstänkes den, som för skyddsuppföstran intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, att hava före slutlig utskrivning begått brott, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter hörande av skolans styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

1 mom. Skola tillhörande barna- och ungdomsvården skall stå under ledning av en styrelse som har att besluta om intagning i skolan.

3 mom. Misstänkes den, som för skyddsuppföstran intagits i skola tillhörande barna- och ungdomsvården, att hava före slutlig utskrivning begått brott, och hör brottet under allmänt åtal eller har det av målsäganden angivits till åtal, ankommer det, där brottet är begånget i Stockholm, å förste stadsfiskalen och eljest å landsfogden att efter hörande av skolans styrelse avgöra, huruvida åtal lämpligen bör ske.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

48 §.

Barnavårdsnämnds beslut angående omhändertagande förfaller, då verkställighet skall ske av domstols beslut, varigenom

a) förordnande meddelats om att den omhändertagne skall undergå tvångsuppfostran,

b) den omhändertagne dömts till fängelse eller straffarbete utan tillämpning av lagen angående villkorlig straffdom, eller

c) anstånd med den omhändertagne villkorligt ådömt fängelsestraff eller straffarbete förklarats förverkat.

Vad sålunda stadgats gäller även beträffande den, som intagits i allmän uppfostringsanstalt eller dit överflyttats från skola tillhörande barna- och ungdomsvården.

Barnavårdsnämnds beslut angående omhändertagande förfaller, då verkställighet skall ske av domstols beslut, varigenom

a) den omhändertagne dömts till fängelse eller straffarbete utan tillämpning av lagen angående villkorlig straffdom, eller

b) anstånd med den omhändertagne villkorligt ådömt fängelsestraff eller straffarbete förklarats förverkat.

Denna lag träder i kraft den dag Konungen förordnar.

Från och med den 1 juli 1947 må för skyddsuppfostran omhändertagen icke vidare intagas i eller överflyttas till allmän uppfostringsanstalt.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för Kungl. Maj:ts förslag får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Enligt 5 kap. 3 § strafflagen må i vissa fall i stället för straff användas tvångsuppfostran. Detta institut, som närmare regleras i särskild lag, infördes i svensk rätt år 1902. Efter det genom lagändringar 1917 och 1924 möjligheten att använda tvångsuppfostran utvidgats, utfärdades den 13 mars 1937 ny lag om tvångsuppfostran, vilken med smärre ändringar alltjämt är i kraft. Denna lag är tillämplig å den som efter fyllda 15 år begått brott och därefter dömes före fyllda 18 år. I motsats till vad tidigare gällde skall tvångsuppfostran ådömas direkt utan att den minderårige först dömes till ett straff som förklaras skola utbytas mot tvångsuppfostran. Förutsättningen för att tvångsuppfostran skall kunna tillgripas är att å brottet eller, där flera brott förövats, å något av dem kan följa fängelse eller straffarbete (1 §). Tvångsuppfostran kan även ådömas i samband med att

villkorlig dom förklarar förverkad (2 och 3 §§). Förordnande om tvångsuppfostran skall meddelas, där brottets beskaffenhet samt den brottsliga personliga utveckling, vandel och levnadsomständigheter i övrigt giva skälig anledning antaga, att han är i behov av och mottaglig för sådan fostran och utbildning som avses med tvångsuppfostran, samt med hänsyn till sålunda och eljest föreliggande förhållanden tvångsuppfostran finnes lämpligare än straff. Till tvångsuppfostran dömd skall intagas i allmän uppfostringsanstalt och kvarstå såsom elev vid anstalten till dess han slutligt utskrivs därifrån (4 §). Enligt 8 § äger styrelsen för anstalten överlämna elev till fostran och utbildning utom anstalten. Den som intagits i allmän uppfostringsanstalt skall utskrivas på prov (villkorlig utskrivning), när sannolikhet vultnits för att han utan fortsatt tvångsuppfostran skall förhålla sig väl. Slutlig utskrivning sker, då syftet med tvångsuppfostran kan antagas vara uppnått och senast då den intagne fyllt 21 år. Utskrivning på prov må i regel ej ske förrän ett år och slutlig utskrivning ej förrän två år förflutit från det elev intagits i anstalten (11 §). I lagen behandlas under 15—18 §§ fall av sammanträffande av förordnande om tvångsuppfostran och straff, vilket ådömts eller enligt vanliga regler skolat ådömas.

För manliga minderåriga, som skola undergå tvångsuppfostran, har av staten inrättats en uppfostringsanstalt å Bona i Östergötlands län. Genom överenskommelse med staten har svenska diakonissällskapet åtagit sig att sörja för uppfostran av minderåriga kvinnor, som enligt domstols förordnande skola insättas i allmän uppfostringsanstalt. För dessas omhändertagande användes sedan år 1906 anstalten Viebäck i Jönköpings län.

I samband med utarbetandet av den punkt i årets statsverksproposition, som avser en avveckling av uppfostringsanstalten å Bona, uppdrog chefen för justitiedepartementet åt *strafflagberedningen* att utarbeta ett förslag om upphävande av lagen om tvångsuppfostran. Till fullgörande av uppdraget har beredningen överlämnat ett den 27 januari 1947 dagtecknat utlåtande med förslag till lag om upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 om tvångsuppfostran, m. m. (Utlåtandet har icke tryckts.)

Strafflagberedningen förordar, att lagen om tvångsuppfostran i princip upphäves redan från den 1 juli 1947. Såsom skäl härför har beredningen i främsta rummet åberopat, att lagen efter ikraftträdandet av den nya lagen om villkorlig dom och av lagen om åtal'seftergift respektive den 1 januari och den 1 juli 1944 visat sig kemma till mycket sparsam användning. Beredningen har i sådant hänseende åberopat en vid beredningens utlåtande fogad tabell, varav framgår att, medan under ettvarvt av åren 1938—1943 i genomsnitt 148 män dömts till tvångsuppfostran, motsvarande siffra för ettvarvt av åren 1944—1946 uppgick till endast 51. Uppdelat på åren 1944—1946 uppgår antalet män som dömts till tvångsuppfostran, för år 1944 till 75, för år 1945 till 48 och för år 1946 till 31. Under sistnämnda tre år dömdes 11 kvinnor till tvångsuppfostran, därav 7 under 1944 och 2 under vardera av åren 1945 och 1946. Siffrorna för år 1946 äro endast preliminära.

Enligt beredningens tanke pekade de här återgivna siffrorna för de tre senaste åren alldeles bestämt mot att tidpunkten nu vore inne för tvångsuppfostringsinstitutets upphävande. I den mån som brottslingar i åldern 15—18 år åtalats hade nämligen domstolarna alltmera övergått till att i stället för tvångsuppfostran anlita villkorlig dom i samband med skyddsuppfostran efter överenskommelse med vederbörande barnavårdsnämnd.

Strafflagberedningen anser, att det efter vad som anförts i årets statsverksproposition om Bonaanstaltens förestående avveckling vore anledning antaga att domstolarna redan nu praktiskt taget komme att upphöra med att döma till tvångsuppfostran. Med hänsyn till den rationellare vård som skyddsuppfostrans större differentiering av klientelet möjliggjorde, kunde enligt beredningens uppfattning något skäl icke längre åberopas för att begagna de båda uppfostringsmetoderna vid sidan av varandra. — Beredningen har avvisat tanken att med avskaffandet av tvångsuppfostran förbinda en höjning av straffmyndighetsåldern eller en utsträckning av ungdomsfängelsestraffets tillämpning även till åldersklasser under 18 år.

Strafflagberedningen har vidare uttalat, att den hyste den uppfattningen, att dess uppgift inskränkte sig till en lagteknisk utformning av upphävandet snarast möjligt av domstolarnas möjlighet att döma till tvångsuppfostran. Den lämpliga tidpunkten härför har synts beredningen vara den 1 juli 1947. Beredningen har i enlighet härmed föreslagit, att förutom 5 kap. 3 § strafflagen jämväl 1, 2, 3, 15 och 21 §§ i lagen om tvångsuppfostran skola upphöra att gälla från och med den 1 juli 1947. Övriga lagrum i sistnämnda lag behövde äga bestånd så länge det ännu funnes några till tvångsuppfostran dömda som icke slutligt utskrivits. Och även därefter borde några få bestämmelser i lagen, vilka ägde tillämpning med avseende å slutligt utskrivna, äga giltighet. I enlighet med dessa riktlinjer har beredningen utarbetat utkast till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran. Tvångsuppfostringslagens upphävande har medfört behov av vissa redaktionella ändringar i barnavårdslagen. Även härom har beredningen framlagt förslag.

Yttranden över strafflagberedningens förslag ha efter remiss avgivits av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar. En redogörelse för vilka, som avgivit utlåtande, ävensom för innehållet i utlåtandena finnes i propositionen å s. 20—29. Till denna redogörelse hänvisar utskottet. Här må endast anmärkas, att i samtliga yttranden förslaget i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

I propositionen har *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*, anfört bland annat följande.

»Alltsedan det genom 1924 års barnavårdslagstiftning blev möjligt att för skyddsuppfostran omhändertaga vanartad ungdom i åldern mellan 15 och 18 år har i skilda sammanhang frågan om förhållandet mellan denna behandlingsform och institutet tvångsuppfostran upptagits till diskussion. Därvid har framhållits, att behandlingen på de allmänna uppfostringsanstalterna och

på skyddshemmen företer stora likheter. I båda fallen gäller det att uppfostra och utbilda ungdom, som vid intagandet befinner sig i åldern mellan 15 och 18 år. Huruvida en pojke eller flicka, som förövat straffbara handlingar, blir föremål för åtal eller omhändertagen enligt barnavårdslagstiftningen beror ofta på en tillfällighet. Bland de ungdomar som bli föremål för åtgärder enligt barnavårdslagen är det icke få, som förövat brottsliga handlingar och beträffande vilka just dessa handlingar föranlett ingripande enligt barnavårdslagen. Å andra sidan ha de minderåriga lagöverträdare, som intagas å uppfostringsanstalt, i de flesta fall varit hemfallna åt ett oordentligt eller sedeslöst leverne; att denna vanart dessutom tagit sig uttryck i en brottslig gärning beror ofta på en slump. Någon väsentlig artskillnad kan alltså i allmänhet icke sägas föreligga mellan de elever som bli föremål för tvångsuppfostran och dem som bli omhändertagna enligt barnavårdslagstiftningen.

Sedan lång tid tillbaka har eftersträfvats att åstadkomma en närmare samverkan mellan organen för verkställighet av tvångsuppfostran och skyddsuppfostran samt att därigenom ernå en mera rationell fördelning av klientelet. Under senare tid har emellertid ifrågasatts, om icke tvångsuppfostringsinstitutet borde utmönstras ur det straffrättsliga systemet. Anledningen till att denna fråga aktualiserats har närmast varit den förskjutning i riktning mot en vidgad användning av barnavårdslagstiftningens behandlingsformer som inträtt i och med ikraftträdandet av lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga och den nya lagen om villkorlig dom. Enligt dessa lagar förutsättes nämligen att åtal ej skall väckas och straff ej ådömas, om det kan anses tillfyllest att den brottslige blir föremål för åtgärd från barnavårdsnämnds sida, främst skyddsuppfostran.

Med anledning av den starka nedgången i antalet till tvångsuppfostran dömda har frågan om den framtida användningen av uppfostringsanstalten å Bona varit föremål för utredning. På grundval av ett utav medicinalstyrelsen framlagt preliminärt förslag, enligt vilket anstalten skulle efter vissa om- och tillbyggnadsarbeten tagas i anspråk för den statliga sinnesslövärdens, har riksdagen för innevarande budgetår beviljat anslag till vissa ändringsarbeten. Sedan styrelsen för Bonaanstalten därefter framlagt förslag till plan för anstaltens avveckling som uppfostringsanstalt, har jag i årets statsverksproposition uttalat, att förslag om upphävande av lagen om tvångsuppfostran om möjligt borde underställas årets riksdag och att under alla förhållanden Bonaanstalten syntes, såsom styrelsen för anstalten föreslagit, böra nästa budgetår avvecklas såsom allmän uppfostringsanstalt. Jag nämnde även, att beträffande sättet för anstaltens avveckling olika utvägar kunde tänkas; en möjlighet skulle erbjuda sig, därest lagen om tvångsuppfostran kunde upphävas redan från och med den 1 juli 1947. Enligt min mening föreligga starka skäl för att förverkliga denna tanke. Strafflagberedningen har också i sitt förslag förordat en sådan linje.

Ett avskaffande av tvångsuppfostringsinstitutet bygger på förutsättningen att det klientel som är i behov av anstaltsvård i stället blir omhändertaget för

skyddsuppfostran. Detta överensstämmer helt med de strävanden i reformarbetet på straffrättens område som kommit till synes i de nyssnämnda lagarna om villkorlig dom och om åtalseftergift, nämligen att, så långt det är möjligt, för de yngsta lagöverträdarnas del ersätta straff och straffrättsliga skyddsåtgärder med de behandlingsformer som stå till buds inom socialvården. Enighet torde råda därom, att organen för samhällets barnavård i regel äro de lämpligaste för omhändertagande av minderåriga brottslingar. Vidare är möjligheten till en ändamålsenlig differentiering av klientelet och därmed till en rationell vård större vid skyddsuppfostran än vid tvångsuppfostran. Inom ramen för barnavårdens organisation finnas också speciella anstalter för psykiskt abnorma elever. En stor förtjänst hos barnavårdslagens uppfostringsystem är ytterligare, att i princip anstaltsbehandling endast tillgripes när vård i frihet anses utesluten och att uppmärksamheten ständigt är inriktad på att, då möjlighet därtill föreligger, utbyta vård i anstalt mot lindrigare uppfostringsåtgärd. Det torde med hänsyn till det sagda icke längre föreligga något skäl att bibehålla tvångsuppfostringsinstitutet vid sidan av uppfostringsmetoderna enligt barnavårdslagen.

Till de riktlinjer som strafflagberedningen uppdragit för reformen kan jag helt ansluta mig. Då det är angeläget att avvecklingen av uppfostringsanstalten å Bona icke fördröjes, synes det lämpligt att, såsom beredningen föreslagit, avskaffa möjligheten att döma till tvångsuppfostran redan från och med den 1 juli 1947. — — —

Beträffande barna- och ungdomsvårdsorganisationens möjligheter att mottaga tvångsuppfostringsklientelet har socialstyrelsen uppgivit, att tillämnade utbyggnadsarbeten vid Långanäs yrkesskola — vilken skola får antagas komma att mottaga huvudparten av det manliga klientel som skulle ha ifrågakommit till tvångsuppfostran — blivit försenade, varigenom ungdomsvårdsskolornas resurser beträffande besvärligare klientel måste bli hårt pressade för att det under budgetåret 1947/48 skulle bli möjligt att mottaga de elever som villkorligt utskrivits från Bona men på grund av misskötsamhet måste återtagas ävensom de nya fall som skulle ha placerats på Bona, om icke tvångsuppfostringsinstitutet avskaffats. Beträffande restklientelet å Bona har socialstyrelsen funnit det uteslutet att överföra detta därifrån förrän under sommaren 1948. Även styrelsen för Bonaanstalten har ansett tiden intill den 1 juli 1948 behöflig för anstaltens avveckling. Man torde därför vara nödsakad räkna med att Bonaanstalten måste bibehållas för sitt nuvarande ändamål till utgången av nästkommande budgetår. Däremot synes det bli möjligt att nedlägga uppfostringsanstalten å Vieback tidigare. Det lär dock icke vara erforderligt att nu göra något bestämt uttalande i fråga om tidpunkten för anstaltens nedläggande, utan det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn till vad som visar sig lämpligast träffa avgörande härom. — — —

Åtskilliga remissinstanser ha i likhet med strafflagberedningen förutsatt, att det kommer att finnas någon särskild ungdomsvårdsskola för mera elakartade fall med den strängare regimen som må finnas erforderlig och dit det

klientel kan hänvisas som skulle ha ifrågakommit till tvångsuppfostran. Med anledning härav må nämnas, att den förut omtalade utbyggnaden av Långanäs yrkesskola torde medföra att ökade möjligheter erhållas till differentierad vård av det relativt svårskötta klientel, för vilket anstalten är avsedd, samt att jämväl i övrigt anordningarna vid anstalten bli bättre lämpade för detta klientels omhändertagande. Vad angår själva uppfostringsmetoderna synes det icke lämpligt att för någon viss yrkesskola föreskriva andra och strängare villkor än som enligt stadgan den 28 juni 1946 för ungdomsvårdsskolorna kunna ifrågakomma för behandlingen av de för skyddsuppfostran omhändertagna överhuvud.

Strafflagberedningen har icke ansett några farhågor behöva hysas för att ett avskaffande av tvångsuppfostran skulle leda till ökad användning av ovillkorligt frihetsstraff för unga brottslingar. Med hänsyftning på detta beredningens uttalande ha några remissinstanser påpekat, att överlämnande till skyddsuppfostran förutsatte medverkan från såväl barnavårdsnämnd som länsstyrelse; där sådan medverkan icke kunde erhållas, vore domstolen, då den förlorade möjligheten att förordna om tvångsuppfostran, nödsakad att antingen meddela villkorlig dom utan därtill ansluten skyddsuppfostran eller döma till tidsbestämt frihetsstraff. Det föreläge ej heller någon garanti för att ett i en villkorlig dom anvisat omhändertagande för skyddsuppfostran verkligen komme till stånd.

De betänkligheter som sålunda framförts mot att avskaffa tvångsuppfostran utan att samtidigt ändra barnavårdslagens regler om ordningen för omhändertagande för skyddsuppfostran aktualisera frågan om införande av rätt för domstolen att direkt förordna om sådan åtgärd. En dylik befogenhet skulle emellertid i realiteten innebära att en ny straffrättslig reaktionsform tillskapades. Med hänsyn härtill och då det uppdragits åt strafflagberedningen att vid det fortsatta reformarbetet verkställa en allmän översyn av det straffrättsliga reaktionssystemet i dess helhet, synes det icke lämpligt att i nu förevarande sammanhang vidtaga en lagstiftningsåtgärd av sådan beskaffenhet. Lösningen av spörsmålet om de yngsta brottslingarnas behandling är för övrigt ytterst beroende av hur straffbarhetsåldern bestämmes; även denna fråga är föremål för utredning inom strafflagberedningen. — — —

Vad angår den fastställelseprövning av länsstyrelse som är föreskriven i barnavårdslagen har under behandlingen av strafflagberedningens förslag inom departementet övervägits att från denna prövning undantaga de fall, då domstol i samband med villkorlig dom överlämnat åt barnavårdsnämnden att vidtaga åtgärd för den dömdes omhändertagande för skyddsuppfostran. I sådant fall måste nämligen den garanti mot obehörigt omhändertagande som länsstyrelsens fastställelseprövning är avsedd att utgöra anses överflödigt. Då det emellertid torde kunna förutsättas, att länsstyrelse ej vägrar att fastställa sådant barnavårdsnämnds beslut om omhändertagande för skyddsuppfostran, som grundar sig på domstols i samband med villkorlig dom meddelade anvisning, för såvitt icke nya avgörande skäl mot omhändertagandet tillkommit efter domen, har jag ej heller på denna punkt ansett ändring

för närvarande böra ske i den ordning som gäller för skyddsuppfostringsinstitutet.»

Lagrådet har avgivit utlåtande över ett på grundval av strafflagberedningens förslag inom justitiedepartementet upprättat förslag till lag angående upphävande av 5 kap. 3 § strafflagen samt lagen den 13 mars 1937 (nr 75) om tvångsuppfostran. Den erinran lagrådet i utlåtandet framställt har beaktats i propositionen.

Utskottet har från socialstyrelsen erhållit en uppställning angående platsantalet och beläggningen på ungdomsvårdsskolorna. Uppställningen har såsom bilaga fogats vid detta utlåtande.

För ungdom i åldern 15—18 år som begått brott har den svenska rätten alltsedan 1902 en särskild reaktionsform, tvångsuppfostran. Förordnande om tvångsuppfostran meddelas av domstol och förordnandet innebär, att den dömda skall intagas i allmän uppfostringsanstalt och kvarstå såsom elev vid anstalten till dess han genom beslut av anstaltens styrelse slutligt utskrivs därifrån. Sådan utskrivning skall ske, när syftet med tvångsuppfostran kan antagas vara uppnått men må i regel ej äga rum förrän två år förflutit från det elev intagits i anstalten. Enligt 1902 års lag om tvångsuppfostran ådömdes först visst frihetsstraff, som därefter i utslaget förvandlades till tvångsuppfostran. Enligt 1937 års lag dömes direkt till tvångsuppfostran.

Efter det att den nya lagen om villkorlig dom och lagen om eftergift av åtal mot vissa underåriga trätt i kraft under år 1944, har tvångsuppfostran använts i allt mer begränsad utsträckning. Antalet till tvångsuppfostran dömda, som under år 1943 var 225, nedgick sålunda år 1946 till 33. Anledningen till denna minskning torde främst vara att söka i att åklagare och domstolar genom åtal eftergift och de nya formerna av villkorlig dom blivit i tillfälle att begagna sig av något av de olika slag av omhändertagande, som stå barnavårdsmyndigheterna till buds och som i många fall funnits vara att föredraga framför åtal, respektive dom å tvångsuppfostran eller frihetsstraff. Utskottet vill erinra om att utskottet år 1939 vid behandlingen av förslaget till lag om villkorlig dom gav uttryck åt en liknande uppfattning om fördelarna av ett omhändertagande enligt barnavårdslagen. Utskottet anförde då i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 35), att skyddshemsorganisationen i åtskilliga hänseenden syntes vara bättre rustad och mera ägnad att nå ett gott resultat än motsvarande anstalter för straffverkställighet eller tvångsuppfostran. Sålunda medgäve exempelvis det stora antalet skyddshem en ändamålsenlig differentiering av klientelet, och inom ramen av denna organisation funnes speciella anstalter för psykiskt abnorma elever, något som ännu saknades beträffande vissa kategorier dömda. En stor förtjänst hos barnavårdslagens organisation av skyddsuppfostringsåtgärderna vore också att i princip anstaltsbehandling endast tillgripes när vård i frihet ansåges utesluten och att uppmärksamheten ständigt vore inriktad på att när möjlig-

Utskottet.

het därtill föreläge utbyta vård å skyddshem mot lindrigare uppfostringsåtgärd.

Det är synpunkter av denna art som ligga bakom jämväl det genom förevarande proposition framlagda förslaget att avskaffa tvångsuppfostringsinstitutet. Utskottet, som anser att vad utskottet anförde vid 1939 års riksdag alltjämt äger oförminskad giltighet, ansluter sig också till förslaget.

Såsom departementschefen anført bygger förslaget på den förutsättningen, att det klientel, som är i behov av anstaltsvård, i stället för att ådömas tvångsuppfostran blir omhändertaget för skyddsuppfostran. Avskaffandet av tvångsuppfostringsinstitutet innebär därför icke någon minskning av samhällets möjligheter att tillrättaföra brottslig ungdom utan endast att man borttager en form för omhändertagande, som i vissa avseenden visat sig mindre ändamålsenlig, och ersätter den med sådana former, som medgiva en bättre anpassning av behandlingen efter de individuella fallens särart. Det är enligt utskottets uppfattning framför allt möjligheten till differentiering av klientelet på de olika ungdomsvårdsskolorna, som är grunden till att en mera rationell vård kan beredas vid skyddsuppfostran än vid tvångsuppfostran.

I åtskilliga remissyttranden har gjorts gällande att det borde finnas någon särskild ungdomsvårdsskola för mera elakartade fall med den strängare regim som kunde finnas erforderlig och dit det klientel kunde hänvisas som skulle ha ifrågakommit till tvångsuppfostran. I propositionen har också upplysts, att en pågående utbyggnad av Långanäs yrkesskola har till ändamål att där skall kunna intagas det svårskötta klientel som ej kan omhändertagas på vanliga yrkesskolor. Enligt utskottets uppfattning bör en yrkesskola, specialiserad på mera svårskötta intagna, vara bättre ägnad än Bonaanstalten med dess ytterst heterogena klientel för omhändertagande av de i nämnda yttranden avsedda mera elakartade fallen. Det är sålunda icke avsett att på något sätt minska effektiviteten i samhällets reaktion mot den mera svårare ungdomskriminaliteten.

Enligt förslaget skola domstolarna från och med den 1 juli 1947 icke längre kunna döma till tvångsuppfostran. Det klientel, som då finnes på Bonaanstalten, skall emellertid tills vidare få kvarstanna där, och det skall enligt förslaget ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma från och med vilken dag förordnande om tvångsuppfostran ej längre skall verkställas i allmän uppfostringsanstalt utan i skola tillhörande barna- och ungdomsvården. Sådant förordnande skall meddelas, när antalet intagna nedgått i sådan grad att ungdomsvårdsskolorna kunna mottaga de kvarvarande. Med hänsyn till den starka nedgång av antalet å allmän uppfostringsanstalt intagna som redan ägt rum — i närvarande stund finnas å Bonaanstalten allenast 48 intagna — torde det emellertid icke dröja länge, förrän detta kan ske. Den ringa beläggningen å åtskilliga ungdomsvårdsskolor — enligt av utskottet införskaffade uppgifter funnos den 1 juni 1947 å tretton för manliga elever avsedda statliga ungdomsvårdsskolor med sammanlagt 575 platser 482 intagna och i fem för sådana elever avsedda icke statliga skolor med 263 platser 157 intagna — gör det sannolikt att omhändertagandet av Bona-

klientelet, vilket ju icke genomgående behöver vara av svårskött natur, skulle kunna påskyndas. Att så sker är även angeläget med hänsyn till önskvärdeheten av att den stora Bonaanstalten, som utan överbeläggning kan mottaga 210 elever och som har en stor vårdpersonal, må kunna tagas i bruk för annat ändamål. Med hänsyn härtill vill utskottet framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer avvecklingen av Bonaanstalten och meddelar förordnande om dess nedläggande så snart sig göra låter.

På grund av vad sålunda anförts och då utskottet icke heller i övrigt funnit anledning till erinran mot de genom propositionen framlagda lagförslagen, får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 298, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 19 juni 1947.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Schlyter, Wagnsson, Ahlkvist, Ekströmer, Löthner, Lodenius, William Ohlsson och Annér;

från andra kammaren: herrar Rylander, Lindqvist, Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, Berg och Lindberg, fru Gustafson samt herr Gustafsson i Lekåsa.

Ungdomsvårds- skola ¹	Antal perso- nal ²	Antal plat- ser	Beläggning			A n m. (klientels beskaffenhet m. m.)
			¹ / ₇ —46	¹ / ₁ —47	¹ / ₆ —47	
Statliga skolor.						
Lövsta	37	85	82	77	77	Psykopater och medicinska fall. Alla åldrar.
Långandå	19	40	32	35	32	18—21-åringar samt svårskötta yngre över 15 år.
Ljungaskog	18	55	47	41	39	Normalfall i åldern 15—18 år.
Forsane	19	55	59	48	49	— d:o —
Sundbo	19	55	47	50	51	— d:o —
Vemyra	16	55	43	43	44	Elever i skolåldern. Anstalten omställs till dubbelskolhem.
Johannisberg	12	40	37	34	29	Mera lättskötta fall i åldern 15—18 år. Anstalten omställs.
Hammargården	16	60	41	28	39	Elever i skolåldern.
Folåsa	12	30	26	29	31	— d:o —
Östra Spång	10	25	26	22	25	— d:o — Anstalten omställs till dubbelskolhem.
Gråskärr	11	30	34	33	30	— d:o —
Åkerby	8	30	22	22	20	Nedlägges.
Engesberg	6	15	14	15	16	— d:o —
Sonestorp	9	35	40	33	37	Normalfall i åldern 15—18 år. Mödraavdelning.
Broby	8	35	34	31	33	Elever i skolåldern.
Brättegården	7	25	31	25	26	Välbegåvade elever över 15 år. Folkhögskoleundervisning.
Hornö	9	35	28	24	28	Normalfall i åldern 15—18 år.
Icke statliga skolor.						
Skrubba	16	78	50	30	21	Skolhem och yrkesskola för normalfall. Tillhör Sthlms stad. Torde nedläggas.
Råby	13	50	48	39	28	Debila elever över 15 år. Anstalten omställs till särskola för mera lättskötta fall.
Fagared	16	68	46	39	40	Skolhem och yrkesskola för normalfall. Tillhör Gbgs stad.
Gudmundgården	11	25	22	25	28	Välbegåvade elever i skolåldern.
Margretelund	15	42	40	41	40	Debila elever över 15 år.
Skarvik	27	91	68	59	66	Psykopater och medicinska fall.
Tallåsen						
Högås						
Solåker	11	36	34	24	22	18—21-åringar. Mödraavdelning.
Bistaborg						
Morängen	6	25	20	20	18	Lätt debila elever i åldern 15—18 år.
Sjötorp	6	25	21	23	22	Debila elever över 15 år. (Äldre gruppen.)
Eknäs	8	30	21	13	11	Normalfall i åldern 15—18 år. Tillhör Sthlms stad. Under avveckling.
Mossebo	3	18	13	12	9	Nedlägges.
Lingatan	5	32	22	18	17	Normalfall i åldern 15—18 år. Tillhör Gbgs stad.
Härsjögården	8	25	23	17	5	Nedlägges.
Gålegården	6	25	17	10	1	Nedlägges.
Johannelund	8	35	15	16	13	Elever i skolåldern. Tillhör Sthlms stad. Under avveckling.
Håkanstorp	5	18	21	21	14	Debila elever över 15 år. (Yngre gruppen.) Under avveckling.

¹ Namnet kursiverat för skolor avsedda för manliga elever.² Inräknat verkstads-, jordbruks- och kökspersonal.